

Denne fil er downloadet fra
Danmarks Tekniske Kulturarv
www.tekniskkulturarv.dk

Danmarks Tekniske Kulturarv drives af DTU Bibliotek og indeholder scannede bøger og fotografier fra bibliotekets historiske samling.

Rettigheder

Du kan læse mere om, hvordan du må bruge filen, på
www.tekniskkulturarv.dk/about

Er du i tvivl om brug af værker, bøger, fotografier og tekster fra siden, er du velkommen til at sende en mail til *tekniskkulturarv@dtu.dk*

Jul. Eilersgaard
Arbejderhaverne og
deres Fader

INDUSTRI-
FORENINGEN.

204

333 323

333.328 Eil

1905.

80 67

Jul. Eilersgaard.

Arbejderhaverne og deres Fader.

INDUSTRI-
FORENINGEN.

Aalborg.
Magnus A. Schultz Boghandel.
1905.

DANMARKS TEKNISKE BIBLIOTEK

I BEGYNDELSEN af Firserne havde Virkningen af Arbejderbevægelsen bl. a. ytret sig derved, at Arbejdstiden var bleven ikke saa lidt begrænset. Medens man tidligere gik og drev over Arbejdet fra tidlig Morgen til silde Aften, saa at der strængt taget ikke var Tid til at tænke paa eller beskæftige sig med andet, havde man nu faaet en Arbejdstid paa 10 Timer, i Reglen fra Kl. 6 Morgen til Kl. 6 Aften, samtidig med at det meste Søndagsarbejde ophørte.

Denne i og for sig gavnlige Reform medførte dog navnlig i Begyndelsen ikke saa faa Ulemper. Arbejderne, der aldrig havde lært at tænke paa andet end Arbejdet, savnede som oftest Betingelserne for at udnytte Friheden paa en god og fornuftig Maade, og mange af dem fristedes desaarsag til at forslaa Tiden ved at samles med Kammeraterne paa Værtshusene, hvor en større eller mindre Del af den forhøjede Arbejdsløn, som Arbejderne efterhaanden opnaaede, hurtig fik Ben at gaa paa, samtidig med at Arbejdernes Smag for Bajerskøl og Spiritus voksede i en ofte foruroligende Grad.

De ny Arbejdsvilkaar ophævede tillige det tidligere patriarkalske Forhold mellem Arbejdsgiver og Arbejder. Medens Arbejdsgiveren før følte sig forpligtet til at skaffe sine Arbejdere Beskæftigelse, ogsaa naar Bestillingerne flød mindre

rigeligt eller helt ophørte — han lod dem saa i Reglen arbejde paa Oplag eller søgte paa anden Maade at sysselsætte dem —, mente han ikke med den indførte kortere Arbejdstid og højere Løn at have nogen Forpligtelse til at beholde dem en Dag længere, end der strængt taget var Brug for dem. Derved blev der mange ledige Dage for Arbejderne, og havde de først faaet Vanen til i Fritiden at søge Værtshusene, faldt det saa ganske naturligt for dem ogsaa at ty derhen under disse Forhold.

De gunstigere Lønvilkaar, som Arbejderbevægelsen havde skaffet Arbejderne, udviskedes derved ofte ganske, og Arbejderhustruerne nødtes saa til i større Omfang end før at søge Arbejde udenfor Hjemmet for at bidrage sit til Familjens Underhold. Var der saa Børn, fik disse Lov til paa egen Haand at strejfe om paa Gaderne, hvor de hurtig af ældre Kammerater lærte allehaande Skarnstreger, saa deres Moral i mere eller mindre Grad tog Skade, og Barnet i dem alt for tidlig gik tabt.

Det var, som sagt, den første Virkning af Arbejderbevægelsens Bestræbelser for at skaffe Arbejderne kortere Arbejdstid og højere Løn, og det medførte, at mange betragtede denne Bevægelse som en Ulykke for Arbejderne. De glemte, at enhver ny Bevægelse har sine Børnesygdomme, og at der i hvert Fald maatte hengaa nogen Tid, inden Arbejderne modnedes til at bruge baade den større Frihed og den højere Løn paa en for dem selv nyttig og gavnlig Maade.

Naar man allerede nu er naaet ret vidt i den Henseende, skyldes det selvfølgelig flere forskellige Faktorer, ikke mindst Arbejdernes vaagnende poli-

tiske Interesser og deres voksende Kundskabstrang. Men en af de Foranstaltninger, der har bidraget meget til at højne Niveauet indenfor Arbejdersstanden, er dog sikkert de mange Arbejder- eller Kolonihaver, som nu findes omkring ved de fleste af Landets Købstæder.

Hurtig fangede disse Haver Arbejdernes Interesser. Naar utilfredsstillet Arbejdstrang eller Udsigten til ved Salg af de dyrkede Havesager at erhverve et Par Kroner udover den daglige Arbejdsfortjeneste eller mange andre Motiver har ledet en Arbejder til at leje sig en saadan Have, er der saa godt som altid foregaaet en øjensynlig Forandring med ham. De tidligere Værtshusbesøg er bleven færre og færre, for mange Gange helt at ophøre. Utilfredsheden og Misfornøjelsen, som altid opstaar ved overdreven Spiritusnydelse, i Forbindelse med Ærgrelsen over dertil at have brugt Penge, som burde have funden en nyttigere Anvendelse, er forsvunden hos ham, og Forholdet i Hjemmet er af den Grund blevet et ganske andet end forhen. Hustruen har ikke i samme Omfang som tidligere behøvet at søge Arbejde udenfor Hjemmet, og hun har ved om Sommeren at arbejde i deres lille Have funden en Beskæftigelse, der mangan Gang har været lige saa lønnende som det Udearbejde, hvormed hun forhen maatte bidrage sit til Familjens Underhold. Endelig har Arbejderhaverne for Børnenes Vedkommende været til ganske betydelig Velsignelse. Disse har ved at følge Forældrenes Arbejde i Haven faaet Interesser for Naturen. De har ved hyppigere at kunne være sammen med Forældrene faaet flere fælles Inter-

esser med dem, saa Fortroligheden mellem Børn og Forældre er bleven større. Og endelig har Arbejderhaverne været et Sted, hvor Forældrene med Fortrøstning kunde sende Børnene hen, sikre paa, at de ikke her var udsat for den daarlige Sæd, som Strejferiet paa Gaden ofte medførte. De behøvede ikke som forhen at holde Børnene tilbage i de snævre Stuer, der blev dobbelt snævre, naar Solen skinnede udenfor. Naar de havde Haven at sende Børnene hen i, var der jo ingen Fare for, at de tog Skade af at komme ud. Tvært imod. Det varede ikke længe, før Opholdet her endog fik en opdragende, afdæmpende Indflydelse paa de smaa. De saa jo, med hvilken nænsom Omhu Fader og Moder opelskede Havens Frngter, og derigennem lærte de at forstaa, at det ikke gik an at overtrampe Bedene eller at ødelægge Planterne, at der er Forhold her i Livet, hvor man bliver nødt til at lægge Baand paa sig selv. Ved at følge med i Planternes Udvikling fik de tillige Kærlighed til Vegetationen, og da der sikkert er noget i, hvad en gammel Vismand har sagt, at kun gode Mennesker elsker Træer og Blomster, opdrog Opholdet i Haverne altsaa de smaa til mere eller mindre gode, til mere eller mindre hensynstagende Mennesker.

Da Arbejderhaverne saaledes ubestridelig har været et ikke betydningsløst Led i Bestræbelserne for at højne Arbejderstanden og ogsaa fremdeles i stort Omfang kan bidrage dertil, vil nogle Oplysninger om, hvor denne nyttige Foranstaltning har haft sit Udspring, hvem der er Fader til den, og hvorledes den oprindelig udformedes, sikkert

have sin Interesse saavel som sin Berettigelse, og da jeg har haft Lejlighed til at følge Bevægelsen fra dens første Begyndelse, vil jeg gjerne bidrage mit til, at alle de mange Tusinde Arbejdere Landet over, som nu hver Sommer henter Sundhed, Velvære og Tilfredshed i de smaa Arbejder- eller Kolonihaver, kan faa Oplysning om, hvorledes det er kommet dertil.

De første Arbejderhaver opstod ikke, som mange maaske vil antage, i vort Lands mere have- dyrkende Egne. Det var højt mod Nord, oppe ved Limfjorden, at Tanken først undfangedes. Og den, der fostrede denne lykkelige Idé, var en Mand, som efter selv at have delt Arbejdernes Kaar havde arbejdet sig op til jævn Velstand, nemlig nuværende Landstingsmand, Byraadsmedlem Jørg. Berthelsen i Aalborg.

Jørgen Berthelsens Liv er forøvrigt noget af et Æventyr, samtidig med at det viser, hvorledes en dygtig og energisk Mand med fornødent Held kan arbejde sig op ogsaa herhjemme. Og som Indledning til Skildringen af et af de vigtigste Spor, han har sat sig, maa det derfor være paa sin Plads kortelig at skitsere hans Livsløb.

Forældrenes var fattige Husmandsfolk i Landsbyen Lindholm, og Berthelsen maatte derfor allerede fra sit 7. Aar ud at tjene som Vogterdreng. Skolegangen, der ligeledes paa dette Tidspunkt tog sin Begyndelse, blev under disse Omstændigheder ret problematisk. Og dog stod Berthelsen ved Konfirmationsalderen med en saa fyldig Kundskabsmængde, som Landsbyskolen paa dette Tidspunkt overhovedet kunde yde sine Elever. Hans

Flid og Opvakthed havde bødet saa godt paa den spredte Undervisning, at han endog en Tidlang med nogen Berettigelse kunde omgaas med Tanken om at søge et Seminarium og lade sig uddanne til Lærer. Kun Mangelen af de nødvendige Midler

dertil medførte, at Planen maatte opgives. Han tog saa Plads først som Vogterdreng og senere som Tjenestekarl. 21 Aar gammel kom han i 1872 til Aalborg, hvor han i ca. 8 Aar ernærede sig som Arbejdsmand og fristede de tarvelige

Kaar, denne Stilling, den Gang bød. Det var allerede en vældig Fremgrng, da han som gift med en Ugeløn af 12 Kr. fik fast Plads som Arbejdsmand paa Aalborg Glasværk.

Standsfællerne opdagede hurtigt, at den unge, opvakte Arbejdsmand ejede Evner, som kunde komme dem til Gode. De valgte ham ind i Bestyrelsen for Arbejderforeningen af 1865, en politisk Forening, der tog sig af Smaaafkops Tarv, idet den bl. a. virkede som Syge- og Begravelseskasse, og da denne Forenings mangeaarige Formand døde, var Berthelsen selvskreven til at overtage hans Post.

Ved Siden af et stort Arbejde i Foreningens Tjeneste forsømte han dog ikke sine egne Sager. Han begyndte at handle med forskellige Landbrugsprodukter, og ved en strængt gennemført Sparsommelighed lykkedes det ham endelig at samle en lille Kapital, saa han kunde etablere en beskeden Vognmandsforretning i Aalborg. Tid efter anden udvidede han denne, og tilsidst magtede han som Entreprenør at overtage en Række større kommunale Brolægnings- og Vejarbejder, hvorved han naaede frem til jævn Velstand.

Flere Gange blev Berthelsen af Venstremænd i Aalborg opstillet som Kandidat til Byraadet. Men han opnaaede kun at samle et respektabelt Stemmetal, ikke at blive valgt. Saa vidt kom han først i 1894. Og efter at han var valgt som Byraadsmedlem, lykkedes det ham hurtig i den paa dette Tidspunkt ret konservative Borgerrepræsentation at vinde ikke saa lidt Indflydelse. Et Vidnesbyrd herom har man i den Omstændighed, at han ikke

havde siddet længe i Byraadet, før han naaede at faa gennemført en Plan, han i flere Aar havde syslet med, og hvorved man med et Slag fik frigjort betydelige Arealer, der hidtil havde været optagne af de Aaløb, der førte gennem Byen, og som paa deres Vej ofte forurenede Luften og foraarsagede slette sanitære Forhold for mange af Byens Beboere. Ved at Aaløbene førtes udenom Byen, fjærnedes denne Ulempe.

Nu har Berthelsen haft Sæde i Byraadet i ca. 12 Aar. Han er efterhaanden bleven Formand for Teknisk Udvalg og Pontonbroudvalget samt er Medlem af flere andre Udvalg. I 1898 valgtes han tillige til Landstingsmand, ligesom han er Formand i Bestyrelsen for de nordjyske Privatbaner. Husmandssønnen fra Lindholm, der begyndte sin Løbebane i Aalborg som fattig Arbejdsmand, er bleven en velstaaende Borger i denne By, og selv om han i sin Egenskab af udpræget Venstremand, og fordi han aldrig har brugt at stikke sin Mening under Stolen, ikke er naaet til at blive elsket af alle sine Medborgere, anerkendes han dog som en overordentlig dygtig Mand, hvem mange ser op til med Beundring, og alle yder den mest uforbeholdne Agtelse.

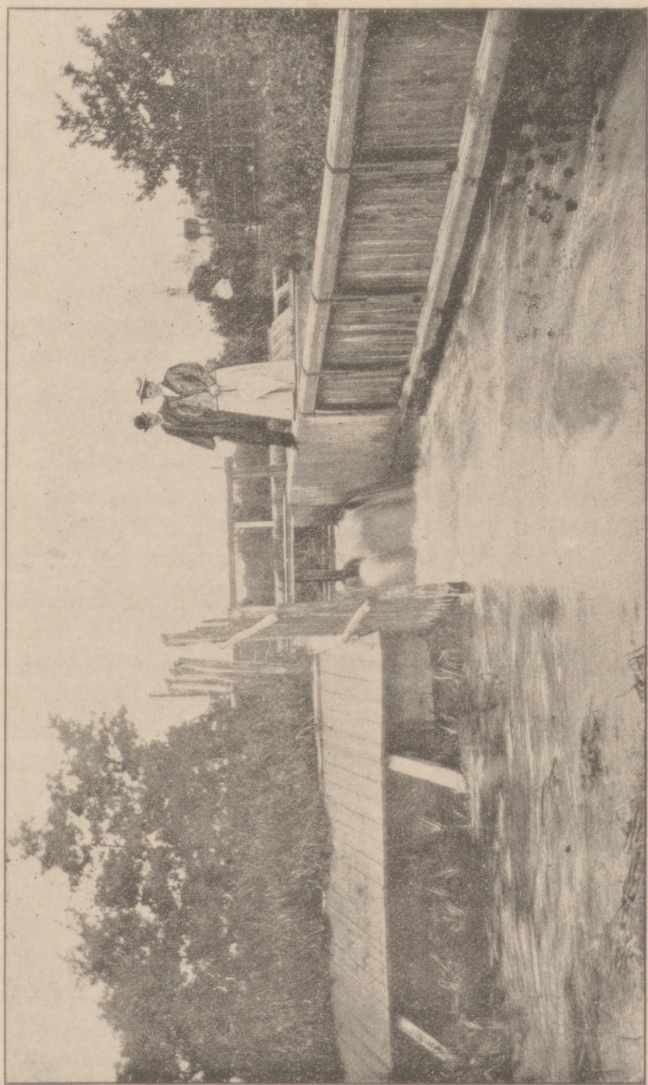
For et saa udpræget Friluftsmenneske som Jørg. Berthelsen maatte selvfølgelig Overgangen fra Virksomheden paa Landet ude i den fri Luft til Arbejdet, f. Eks. paa Aalborg Glasværk, blive dobbelt vanskelig. Og det har sikkert givet Stødet til, at han begyndte at virke for at skaffe Arbejderne en Plet Havejord at sysle med i deres Fritid. I Begyndelsen af Firserne antog Tanken om

Arbejderhaverne fastere Form hos ham, idet han naaede til Erkendelse af, at hvis Planen skulde realiseres, maatte det ske paa den Maade, at man i dette Øjemed erhvervede en af Byens Parceller og udstykkede den i Smaahaver.

Men her kom den første Anstødssten. Kommunen maatte saa, i Stedet for som hidtil kun at have én Lejer af Parcellen, træde i Forbindelse med mange smaa Lejere, og ganske vist var dette langt fra uoverkommeligt for en By, der havde et stort Kontorhold til at bogføre og modtage alle Kommunens forskellige Indtægter. Men det var jo en Afgivelse fra den en Gang gældende Ordning, og saa konservativ var man endnu i Begyndelsen af Firserne i et dansk Byraad, at et Forsøg paa at fremme Sagen ad den Vej vilde have været nok til at kuldaste det hele.

Jørg. Berthelsen forsøgte derfor at faa Arbejderforeningen af 1865 til at tage sig af Sagen. Han fremlagde gentagende Planen for denne Forenings Bestyrelse, idet han gik ud fra, at Haverne fortrinsvis skulde udlejes til Foreningens Medlemmer. Men Bestyrelsen var stadig betænkelig ved at gaa med dertil. Berthelsen lod sig dog ikke forknytte heraf. Vilde Foreningen ikke leje Parcellen, var der ikke andet for, end at han selv maatte gøre det, skønt han derved overtog den Risiko og Ulejlighed, som Kommunen i første Linje burde have haft.

Han mødte derfor den 19. Marts 1884 ved Lejeavktionen over en Del af Kommunens Markjorder og indbød for 551 Kr. aarlig i 7 Aar en Parcel paa ca. $7\frac{1}{5}$ Td. Land i det nævnte Øjemed.

Parcellen, der laa i det saakaldte Østerkjær, egnede sig fortrinlig til den paatænkte Brug, idet dens tre Sider var omgivet dels af brede Grøfter, dels af Kærs Mølleaa. Der var saaledes kun én Side, hvorfor der maatte anbringes Hegn.

Omstaaende Billede gengiver den Grænse, som Mølleaaen med sit Sluseværk dannede for Parcellens ene Side. Jeg havde tænkt at kunne bringe et Par Billeder fra de første Arbejderhaver. Men da Amatørfotografien den Gang ikke var saa udbredt som nu, og de egentlige Fotografer ikke har skænket det Terra in cognita, som Arbejderhaverne den Gang var for de fleste Aalborgensere, nogen Opmærksomhed, maa jeg nøjes med det her gengivne Billede samt et senere følgende Billede med en Stump af selve Arbejderhaverne.

Det viste sig imidlertid, at Vanskelighederne for Planens Realisation endnu langt fra var overvundne. For alle Kommunens Parceller var det i Forpagtningskonditionerne fastslaaet, hvilken Driftsmaade de skulde underkastes — det var Gangen i det sædvanlige Markbrug —, og desuden var det forbudt at fremleje Parcellerne. Begge disse Bestemmelser maatte Berthelsen selvfølgelig have Dispensation fra for at kunne realisere sin Plan, og han henvendte sig desaaarsag til Byraadet. Men i Stedet for at dette straks burde have sagt Ja og Tak til, fordi der her aabnedes Adgang til at faa en af Kommunens Parceller sat i den særlig gode Kultur, som dens Anvendelse til Havebrug maatte være, gav Berthelsens Andragende Anledning til, at alle de Indvendinger, som hidtil privat var fremsat fra Byraadsmedlemmernes Side mod Tan-

ken, nu kom offentlig til Orde. Man ræddedes for den Tanke, at en af Kommunens Parceller skulde udstykkedes og udlejes paa Grundlag af et saa kommunistisk Princip som det, Berthelsen paa-tænkte at indføre for Havelejerne. Man var end-videre ængstelig for, at naar Parcellen først var udlejet til Arbejderhaver, fik man den aldrig tilbage til almindelig Markdrift. Man mente, at Parcellen vilde gaa ned i Lejeindtægt ved den Anvendelse, der her blev gjort af den, osv. osv. Der rejstes, kort sagt, de mest mærkelige Indvendinger mod Berthelsens sunde og fornuftige Plan.

Heldigvis fik dennes Modstandere dog ikke Held til at ødelægge den med deres Indvendinger. I September 1884 gav Byraadet, om end paa en hel Del Betingelser, Tilladelse til, at Parcellen maatte benyttes i det paatænkte Øjemed. Og da Parcellens hidtilværende Lejer ved Mikkelsdag havde afgivet den, gik man rask i Gang med de fornødne Forarbejder ved dette første egentlige Forsøg her i Landet med saakaldte Arbejder- eller Kolonihaver.

Berthelsen ledede fra først til sidst dette Arbejde. Der blev gennem Midten af Parcellen anlagt en 8 Alen bred Vej, og paa begge Sider af denne afstak man saa 85 Smaahaver, hver paa ca. 1000 Kv.-Alen. Haverne numereredes med lige Numre paa den ene Side og med ulige Numre paa den anden. Den Side af Haverne, der vendte ud til Midtergangen, beplantedes med Hegn af Æbleroser, og saa snart Haverne var udlejede, hvilket skete meget hurtigt, plantede Lejerne Tjørn eller andre Hegnsplanter mellem de enkelte Haver.

For at ingen af de 85 Parcellister skulde føle sig forurettede, blev Arealet fordelt mellem dem ved Lodtrækning.

Saa snart Havelejerne havde taget deres Arealer i Besiddelse, udfoldede der sig hver Søn- og Helligdag et livligt Røre ude paa Parcellen. Det gjaldt jo at benytte Tiden, inden Frosten kom, til at faa gravet og rensat den tidligere Markjord, saa den allerede i Foraaret 1885 kunde være tjenlig til at modtage Sæden. Mange af Parcellisterne havde aldrig før haft med Havebrug at gøre, og de stod derfor ret uforstaaende overfor Jordens Behandling og Anvendelse. Men Berthelsen var stadig rede med Raad og Daad, og hvis han ikke var til Stede eller ikke evnede at klare Vanskelighederne, kunde altid nogle af de mere vidende Haveparcellister bringe vedkommende Havedyrker frelst over Vanskelighederne.

Da Jordbehandlingen var færdig, begyndte enkelte af Lejerne at opføre Lysthuse i deres Haver. Først var det kun løst sammentømrede Skure, hvortil brugtes, hvad man i Øjeblikket havde af gamle Bygningsmaterialer. Men efterhaanden kom der mere Stil over Byggeriet. Der rejstes virkelige Lysthuse, hvoraf flere vel nok vidnede om at være Husflidsarbejde. Men de gav dog baade Ly og Læ for Havedyrkerne. Saa anlagde man foran Lysthusene en lille Græsplæne med Blomsterrabatter, og naar det kom højt, fik Børnene en lille Plet Jord til Dyrkning, eller der rejstes en Gynge eller lignende til Adspredelse for de smaa. Tilsidst fandt man ogsaa paa at anskaffe sig et Flag, der enten anbragtes paa en

Lægte eller en særlig tildannet Flagstang, og som hejstes ved festlige Lejligheder, f. Eks. paa Grundlovsdagen, eller naar et af Familiens Medlemmer eller nogle af Vennerne blandt Haveparcellisterne havde Fødselsdag.

I Begyndelsen var det mest Manden, der færdedes i Haverne. Han gravede, gødede og forberedte Jorden. Men naar denne skulde tilplantes, fandt ogsaa Konen Vej derud. Hun skulde jo tages paa Raad med, hvor de forskellige Urter skulde saas, og hvor Kartoflerne og Kaalen bedst anbragtes, og da saa Urterne voksede op omkap med Ukrudtet, og det gjaldt om snarest at faa det sidste fjærnet, tyede Konen ofte derud en Time eller to baade Formiddag og Eftermiddag. Hun tog saa Smaabørnene med for at have dem om sig. Medens Moderen lugede og rensede Bedene, laa de smaa og sov i Barnevognen og inddrak i Timevis den rene, friske Foraarsluft, eller de mere fremmelige Børn stolprede rundt omkring Moderen og pludrede løs af Hjertens Lyst. Og da baade Moder og Børn befandt sig ganske anderledes vel ude i Haven end ved at tilbringe Tiden i den trange og ofte lidet tiltalende Lejlighed i en af Byens Gyder, blev Besøgene i Haven ganske naturlig hyppigere og hyppigere, og Trangen til at faa Tag over Hovedet, naar en Byge pludselig afbrød Idyllen derude, førte saa til Opførelsen af de tidligere omtalte Lysthuse, der selvfølgelig ikke skaffedes, uden at Familien paa flere Maader maatte bringe Ofre derfor, hvorfor de jo ogsaa fik dobbelt Værd for den. Og da først dette betydningsfulde Skridt var taget, da Træhuset med sit skærmende

Tag og sine for Vinden lunende Vægge stod, derude, blev det en ganske selvfølgelig Sag, at hele Familien søgte ud til Haven, saa ofte Lejlighed dertil gaves. Mandens Værtshusbesøg blev helt opgivne eller fandt i hvert Fald Sted med større og større Mellemrum, og den forøgede Velstand, som Familien derved naaede frem til, hjalp den til at gøre Udflugterne i Haven mere og mere tiltalende. Man drak hver Søndag Eftermiddagskaffen derude, og naar man naaede Aftensmadtiden, udpakkede Konen en Madkurv med mange rare Ting, som man før aldrig havde kunnet tillade sig at købe. Ja enkelte fik endog lavet et Ildsted bag Lysthuset, stort nok til derpaa at opvarme den medbragte Middagsmad, saa at man paa Helligdagene kunde begynde Havelivet lige fra Morgenstunden.

De 1000 Kv-Alen Have, hvoraf Udbyttet ogsaa bidrog meget til at bedre Livsvilkaarene for Familien, antog tilsidst Karakteren af et helt Paradis for Lejerne, og mange lyse Minder knyttede sig efterhaanden til den lille Stump Jord. Man indgik Venskabsforbindelse med Nabohavernes Indehaver, holdt smaa Selskaber med hinanden og følte sig i det hele saa rige og lykkelige, som ejede man Alverdens Goder. Og naar munter Samtale og frisk Latter fra de forskellige Lysthuse naaede Midtvejen gennem Haverne, saas Jørgen Berthelsen ofte gaa derude som den mest glade, fornøjende sig i sit stille Sind over, at det var bleven ham forundt at sprede saa megen Lys og Solskin i alle disse Menneskers Liv.

Det smukke Resultat, der var opnaaet ved

Havernes Anlæg, havde efterhaanden forsonet Aalborg Byraad med Projektet, og i August 1885 tog Jørgen Berthelsen Mod til sig og indbød Medlemmerne til at tage Haverne i Øjesyn. Forf. af nærværende Pjece skrev den Gang i Aalborg Stiftstidende en Beretning om dette Besøg, og da den giver et ganske godt Begreb baade om, hvad der da var naaet, og den delvise Strømkæntring, der i Mellemtiden var sket indenfor Byraadet, aftrykkes her det væsentligste af den:

„En stor Del af Byraadets Medlemmer med Borgmesteren i Spidsen samt Repræsentanter for den stedlige Presse m. fl. samledes i Gaar Aftes for efter Indbydelse af Husejer Jørg. Berthelsen at tage de langs Flodmaalsgrøften anlagte Smaahaver i Øjesyn. I Anledning af Besøget havde de af Haveparcellisterne, der er Ejer af Flagstænger, — og deres Antal er ikke ringe — hejst Dannebrog, ligesom flere af dem ved sirligt revne Gange osv. søgte at hædre de usædvanlige Gæster. De besøgende modtoges ved Indgangen af Husejer Jørg. Berthelsen, der overrakte hver af dem en lille trykt Pjece, de for Haveparcellisterne gældende Konditioner. Efter at alle de besøgende var samlede, begyndte man, anført af Hr. Berthelsen, Vandringen gennem den brede Midtergang, idet man jævnlig gjorde smaa Afstikkere ind i de smukkeste af Haverne. Byraadsmedlemmerne betragtede med mere eller mindre kyndige Blikke de her dyrkede Gulerødder, Selleri, Agurker, Kaal m. v., ligesom de med øjensynlig Interesse paa-hørte Parcellisternes Forklaringer om det Udbytte, Jorden allerede havde og forhaabenlig senere vilde

yde dem. Endvidere besaa man de forskellige mere eller mindre stilfulde Lysthuse, som Parcellisterne havde rejst paa deres Jordstykker, samt de Apparater, der flere Steder var rejst til Underholdning for Børnene.

Man hørte kun anerkendende Udtalelser fra Byraadsmedlemmernes Side om det Resultat, her var frembragt, og Parcellisterne benyttede klogelig det gunstige Øjeblik, da de fleste Byraadsmedlemmers Hjærter var blødgjorte overfor dem, til at frembære deres smaa beskedne Ønsker. Blandt disse var der navnlig et, som med fuld Enstemmighed udtaltes af dem alle, nemlig at faa et ganske lille bitte Vandrør indlagt paa Parcellen, saa her kunde blive et Par Vandopstandere, hvorfra der lod sig hente nogle Kopper Vand til Teen, naar man nød sin Aftensmad i det fri.

Først henad Kl. 9 kunde man løsrive sig fra de gæstfri Værter, som trakterede med Gulerødder, Blomster og hvad andet Haverne formaaede, og de fleste gik sikkert bort med Følelsen af, at her var realiseret en Tanke, der vil faa stor Betydning, og som i fuldt Maal fortjener at føres videre.

— — — Ved at kaste et Blik ind i de forskellige Lysthuse saa man bedst, med hvilken Forkærlighed Parcellisterne hænger ved deres Haver, og hvorledes de ligefrem kæler for dem. Flere Steder var Lysthusene forsynede med Bræddegulv, ligesom det var temmelig almindeligt at se Vinduerne pyntede med et Stykke Gardintøj. Hist og her fandtes smaa Børnehaver, hvor Familiens yngste Medlemmer havde faaet Lov til at drive det elementære Blomstergartneri, ligesom der ogsaa

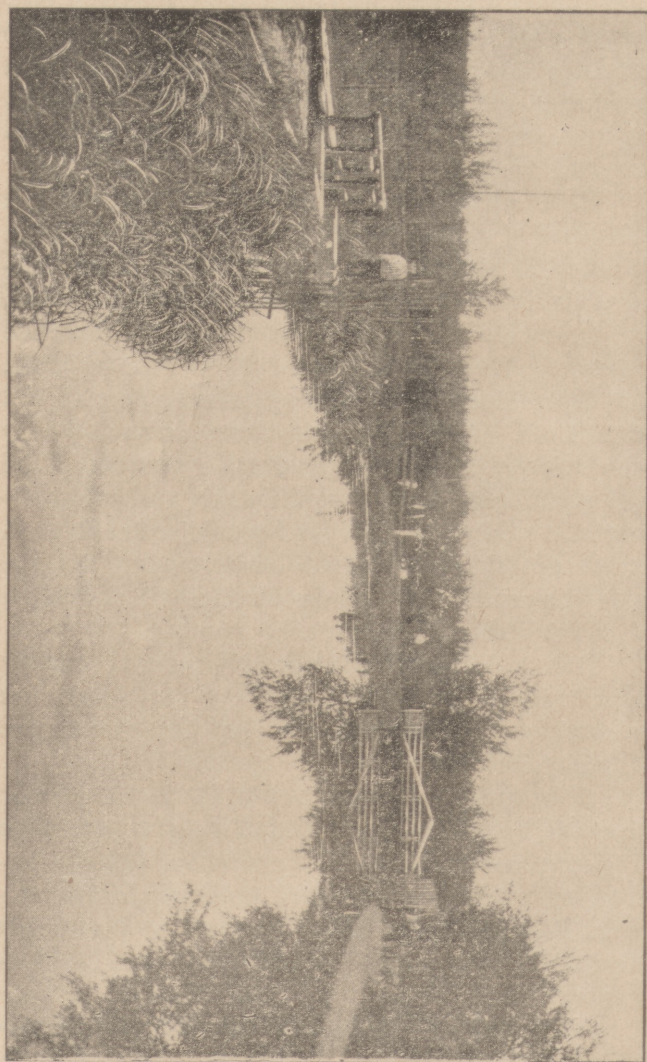
flere Steder var anbragt Gymnastikapparater: Trapez, Slynger m. v. til nyttig Underholdning for det unge Danmark. I Almindelighed var der foran Lysthuset en lille Græsplæne med smaa Blomster-rabatter, saa at Opholdet her paa en smuk Sommerdag maa være i høj Grad idyllisk.

Hele Ordningen af Haverne hviler paa et fuldstændig demokratisk og solidarisk Grundlag. Foruden af Hr. Berhelsen og et Medlem af Markudvalget bestyres Haverne af 5 af Parcellisterne, og dette Udvalg afgør alle Sager vedrørende Haverne. Kommer en Have til at henstaa ledig, skal Parcellisterne i Forening udrede den derved tabte Leje. Men, som alt nævnt, man behøver ikke at nære mindste Frygt i saa Henseende. Vi skal slutte disse Linjer med Ønsket om, at Parcellisterne vedblivende maa faa Fornøjelse af Haverne, og at det ikke maa vare længe, inden det saa godt begyndte Foretagende udvides til endnu en af Byens Parceller.“

Den i Aalborg Stiftstidendes Artikel omtalte demokratiske Ordning af Haverne var bygget paa en Række Vedtægter, hvorefter jeg her skal anføre Hovedindholder:

„Forpagtningsafgiften svarer til den Leje, der gives af hele Parcellen med Tillæg af saadanne Udgifter, som maatte fremkomme for fælles Regning, og skal Udgiften være indbetalt til Husejer Jørg. Berhelsen forinden Oktober og November Maaneder eller senest inden Udgangen af December.

Naar undtages nette Lysthuse, maa ingensomhelst Bygninger eller Skure opføres paa Parcellerne.

Lejemaalet er bindende paa 7 Aar fra Mikkelsdag 1884 at regne, og kan Parcellerne saaledes ikke overdrages til Trediemand uden med Bestyrelsens Samtykke.

Bestyrelsen bestaar af Husejer Jørg. Berthelsen og et fra Markudvalget delegeret Medlem samt 5 af Parcellisterne, hvilke sidste vælges paa 2 Aar og afgaar skiftevis hvert Aar med henholdsvis 3 og 2, første Gang ved Lodtrækning. Alle Anliggender vedrørende Parcellisterne — med Undtagelse af Lejeafgiftens Indbetaling — afgøres af Bestyrelsen.

Skulde det mod Forventning vise sig, at enkelte eller flere Haveparceller kommer til at savne Lejere, skal de øvrige Parcellister være forpligtede til enten at overtage de ledige Parceller eller ogsaa rykke sammen, saaledes at disse bekvemt kan udlejes.

For at overholde den tilbørlige Orden paa lægges det enhver af Brugerne, at lukke de ved Indgangene anbragte Laager, hvortil Brugerne udleveres Nøgler, at Hegnsplanter, Rækværk m. v. ikke beskadiges, samt at Hunde ikke medtages, at Ukrudt eller andet Affald ikke henkastes i Grøften eller paa Vejen, men maa bortføres. Overtrædelser heraf samt af Konditionernes Overholdelse i sin Helhed straffes efter Bestyrelsens Skøn, første Gang med en Advarsel og i Gentagelsestilfælde med Bøde fra 1 til 4 Kr. eller eventuelt Tab af Parcellerne i Henhold til Markudvalgets Konditioner.“

Det første Aar var Lejen 14 Kr. pr. Have, deraf var ca. 6 Kr. 48 Øre Lejernes Andel i Forpagtningsafgiften til Kommunen, medens Resten, 7

Kr. 52 Øre, medgik til Dækning af Udgifterne ved Anlægget samt øvrige Fællesudgifter. Næste Aar betalte Lejerne 12 Kr. pr. Have, deraf 3 Kr. 31 Øre til det første Aars Fællesudgifter. Det 3. Aar var Lejen 7 Kr., og derefter blev den ca. 8 Kr. aarlig.

Det heldige Resultat af det første Forsøg med Arbejderhaverne bevirkede, at Jørgen Berthelsen fra Arbejdernes Side bestormedes med Ønsker om at skaffe dem lignende Haver ved at leje endnu en af Kommunens Parceller, og da Naboparcellen i 1886—87 blev ledig, udbød han ogsaa denne Parcel, som han fik for en aarlig Leje af 557 Kr., det samme Beløb, som den tidligere Lejer havde betalt i Forpagtningsafgift. Her indrettedes saa 92 ny Haver, der hurtig blev bortlejede. Ved disse Anlæg udnyttede man selvfølgelig i fuldt Maal de Erfaringer, der var gjorte ved Anlægget af de første Arbejderhaver.

Denne Gang gik det forholdsvis glat med at faa Byraadet til at give sit Minde til Parcellens Anvendelse til Arbejderhaver. Men at der endnu hos enkelte af Byraadets Medlemmer var nogen Træghed overfor Foretagendet, fremgaar af, at et Andragende fra Havelejerne i 1886 om at faa indlagt i Haverne et Rør med Vandværksvand kun indrømmedes paa saadanne Betingelser, at Havelejerne var nødt til at renoncere paa dette Gode, og man kom foreløbig over det ved, at Aalborg Stiftstidendes nu afdøde Udgiverinde, Fru Marie Rée, skænkede et større Beløb til Anlæg af en Brønd med tilhørende Pumpe paa Havearealet.

Denne Byraadets Træghed tog sig saa meget mere grell ud, som man alle andre Steder betrag-

tede de aalborgske Arbejderhaver med den største Interesse og Beundring. Efterhaanden kom der Udsendinge fra en stor Del af Landets Købstæder til Aalborg for at gøre sig bekendt med Haverne, saa man kunde praktisere Tanken hjemme, og Jørg. Berthelsen maatte tilsidst for at kunde overkomme at besvare de mange Forespørgsler lade trykke en lille Pjece med Meddelelse om de forskellige Ting, man kunde ønske at vide desangaaende.

Snart opstod der da ogsaa i de fleste af Landets Købstæder Arbejder- eller Kolonihaver, hvortil Aalborghaverne havde dannet Forbilledet, og nu kan man næsten ikke besøge en eneste af Landets Byer, uden at man et eller flere Steder i deres Udkanter ser en større Samling Smaahaver, hvor glade og tilfredse Arbejdere tilbringer deres Fritid Sommeren igennem, og hvor de henter Sundhed og Kraft til deres daglige Arbejde samt Modstandsevne overfor de forskellige Fristelser, som nu en Gang ligger paa Arbejdernes Vej.

Efterhaanden er man kommet til at betragte Anlæget af disse Haver som noget selvfølgeligt, og vistnok de færreste af de smaa Havedyrkere aner, hvor mange Vanskeligheder, der har været at overvinde, inden det i sin Tid lykkedes at faa denne humane Tanke realiseret. Men efter at Arbejderhaverne har vandret deres Sejrgang gennem hele Landet, overalt spredende Glæde og Tilfredshed og paa deres Vis bidragende til at højne og udvikle Danmarks Arbejderstand, er det i sin Orden, at Haveparcellisterne en Gang imellem sender en venlig og taknemmelig Tanke til

Arbejder- og Kolonihavernes Fader, Landstingsmand Jørg. Berthelsen, der ikke er mere ældet, end at han forhaabentlig endnu i mange Aar kan glæde sig over den lykkelige Haand, han havde, da han overvandt en tidligere Tids Ængstelser og Betænkelighed og fik gjort Begyndelsen til de danske Arbejderhaver.

Det skulde glæde Forfatteren af nærværende lille Pjece, hvis den kunde bidrage sit til, at man ingen Sinde glemmer disse Havers Fader og For-kæmper.

*

*

*

De oprindelige Arbejderhaver i Aalborg er ikke mere. Det Areal, hvorpaa de var anlagte, maatte afgives ved Udvidelsen af Aalborg ny Bane-gaard. Men som Fuglen Fønix er de opstaaet i forynget og fornyet Skikkelse syd for Byen, hvor der efterhaanden er dannet en hel lille By af disse Haver, og hvor Tilrejsende, der sydfra besøger Aalborg, faar et saa fornøjeligt første Indtryk af Byen, at de her skal møde megen Fortrædelighed for ganske at faa dette udvisket.

